

Tekendrempel wegnemen

Praten over taaltekeningen

Een taaltekening is een tekening over een ervaring, met een door de leerkracht bijgeschreven tekst eronder. Bij jonge kinderen kan deze vorm van tekenen bijdragen aan zowel hun tekenvaardigheid als hun taalontwikkeling.

TEKST LUCIE VISCH
BEELD WILBERT VAN WOENSEL

Taaltekeningen worden altijd voorbereid in de vertelkring, de eerste fase van de taalronde. Daarna volgen het individueel tekenen, het bijschrijfgesprek en tot slot het voorlezen en bespreken. In een vorig artikel (Visch, 2021) werd beschreven hoe de vertelkring benut kan worden voor mondelinge taalontwikkeling. Hoe je daar ook aan werkt in de andere drie fases van de taalronde, staat in dit vervolgartikel centraal.

Tekenen en taalontwikkeling

Bij kleuters is 'taaltekenen' beginnend schrijven. Ze leren dat ze met een tekening iets kunnen meedelen, zoals ze dat later met een tekst doen. Aandacht voor hun ontwikkeling in taaltekenen is dan ook belangrijk: het is beginnende geletterdheid. In een taaltekening (zie figuur 1 op pagina 26) verbeelden kinderen een stukje van een eigen ervaring of waarneeming. Bij een taaltekening gaat het er niet om of hij mooi is, maar of de ervaring te herkennen is (Van Norden, 2018). De tekenopdracht wordt zo concreet mogelijk gegeven. Er moet een beeld in hun hoofd ontstaan. 'Tekenen over die keer dat je moest opruimen' is minder concreet dan 'teken jezelf bij het opruimen, en wat je ging opruimen'.

De tekendrempel

Toch moet je sommige kinderen over de drempel helpen. Daarom is het interactief begeleiden van taaltekenen belangrijk. Neem het volgende praktijkvoorbeeld:

Na een vertelronde over voordeuren is de opdracht: teken je voordeur. Ik zeg: 'Ik teken mijn deur zo, kijk ik heb twee ramen erin, hier zit de deurknop...'. Eén meisje zegt 'dat ze een hartje gaat tekenen'. Ik zeg: 'Nu tekenen we onze voordeur.' 'Maar ik weet niet hoe dat moet', reageert ze. Ik laat het haar zien door twee verticale en twee horizontale strepen te tekenen. 'Ik kan het echt niet,' is haar reactie, 'ik heb geen voordeur.' Ik probeer: 'Wie komt je straks uit school halen?' Dat blijkt mama te zijn. 'Je loopt met mama naar huis. Doet ze de deur open?' 'Ja.' 'Met de sleutel?' Weer 'ja'. 'Die deur gaan we tekenen', zeg ik. Het meisje tekent een deur en ik zeg: 'O, wat een fijne, grote deur. Waar is de deurknop?' Ze tekent hem. Ik vraag of er nog meer op de deur zit. 'Een slot', zegt ze. Nu wordt ze enthousiast. Ik zeg dat ze dat slot kan tekenen. Ze tekent meteen ook haar moeder en zichzelf voor de deur.

Praten helpt bij het wegnemen van de tekendrempel. Het meisje ziet haar ervaring steeds concreter voor zich en raakt gemotiveerd om daarover te tekenen.

Van clichés naar ervaringen

Kinderen die onzeker zijn over hun tekenkwaliteiten houden zich vaak vast aan clichés als hartjes, puntdakhuizen, zonnetjes. Daar voelen ze zich veilig bij. Als ze iets uit hun ervaringswereld moeten tekenen, slaat de onzekerheid toe, want hun huis heeft geen puntdak en een voordeur hebben ze nog nooit getekend. Het is dan belangrijk het luchtig ►►

► te houden. ‘Kun je het niet tekenen? Maakt niet uit, je probeert het gewoon.’ Als leerkracht doe je dat ‘proberen’ voor en je benoemt het: ‘Gewoon twee strepen zo en twee strepen zo.’ Als de eerste lijnen zijn gezet, blijkt de rest vaak niet moeilijk meer (Van Norden, 2004).

Figuur 1 - Boven: taal-tekening over de douche
Onder: taaltekening over een brand

Een kader als houvast

Kinderen hebben baat bij een concrete, afgebakende tekenopdracht. Die versterk je door te laten tekenen op papier met een kader. De kinderen tekenen binnen het kader, eronder is ruimte voor de tekst. Afhankelijk van het onderwerp en de tekenopdracht kies je voor een enkel kader of een combinatie van kaders. Bijvoorbeeld eerst in een klein kadertje de bel, daarna in het grote kader de hele voordeur. Of: eerst in drie kadertjes drie plekjes bij het water tekenen, er één van kiezen om over te vertellen, en er een grote tekening over te maken. Je kunt kadertjes ook gebruiken om chronologie in de tekening aan te brengen. Bij het onderwerp ‘knopjes waar je op gedrukt hebt’, tekenen kinderen het knopje, waar het zat, jij terwijl je erop drukt, en wat er daarna gebeurde (Van Norden, 2004).

Mag je eisen stellen aan tekeningen?

Soms zijn leerkrachten huiverig om een tekenopdracht te veel af te bakenen, of commentaar of suggesties te geven bij tekeningen. Ze zijn bang dat het kinderen onzeker maakt. Dat geldt misschien bij vrije tekenopdrachten, maar een taaltekening heeft net als een tekst een duidelijk doel: een eigen ervaring

of waarneming zo precies en beeldend mogelijk weergeven. Op dat doel bekijken we de vertelde en bijgeschreven teksten, daarop bekijken we ook de tekeningen. Dit op een vriendelijke manier bespreken, werkt stimulerend. Kinderen die denken dat ze niet kunnen tekenen, zijn doorgaans verrast als ze zien hoeveel interessanter hun tekening is geworden als ze tekenen hoe iets echt ging of hoe iets eruitzag. Ze blijken best te kunnen tekenen en dat geeft zelfvertrouwen.

Het bijschrijfgesprek

Een bijschrijfgesprek is zowel gericht op het begrijpen van wat een kind bedoelt als op het helpen bij het verwoorden ervan. Het gaat meer om de ervaring achter de tekening dan om de tekening zelf (Van Norden, 2018). Sommige kinderen moet je helpen bij het vinden van woorden, andere bij het structureren van hun ervaringsverhaal. Zo ging dat bij Mira:

Na een vertelronde tekenen de kinderen zichzelf op een plek waar ze moesten wachten. Terwijl ze tekent, vertelt Mira nogal chaotisch over haar ervaring en over haar tekening. Wat ik eruit haal: ze moest wachten, omdat er brand was, ze lag in bed, ze moest in de auto van Micky zitten, ze kreeg een beer. Ik begin het bijschrijfgesprek met de constatering dat ze in bed lag. Ze reageert meteen: ‘Ja, maar nu zit ik in de auto.’ Ik ga naar het begin: ‘Je lag in bed en wat gebeurde er toen? Werd je wakker gemaakt?’ Ze vertelt dat mama bij haar deur kwam en dat ze naar buiten gingen in pyjama. Ze had haar kussen en deken bij zich. Tot besluit zegt ze: ‘En toen zat ik in de auto en toen kreeg ik een knuffelbeer.’ Ik probeer haar ervaring wat te structureren zodat deze begrijpelijker wordt. Wanneer wist ze dat er brand was? ‘Toen we aan het slapen waren en toen we in de auto zaten.’ Ik ga terug naar haar moeder die bij de deur stond. Ik vraag wat mama toen zei. Als ze dat vertelt, wordt haar verhaal meteen duidelijker. Ik stel voor dat ik het zo opschrijf. Ze knikt. Ik schrijf, hardop formulerend: ‘Mama maakte mij wakker. Ze zei: “Er is brand, je moet uit je

bed, neem je kussen maar mee.”” Op dezelfde manier krijg ik naar boven dat ze op straat in de auto gingen zitten. Ik vraag of ze de brand konden zien. Ze knikt heftig en ik vraag hoe ik dat erbij zal schrijven. Ze kiest mijn laatste formulering: ‘Toen we in de auto zaten.’ ‘Want we zaten er met ons vijven in.’ Ik schrijf: ‘We konden de brand zien toen we in de auto zaten.’ Ze wil al wegrennen, maar ik lees het verhaal nog even voor en vraag: ‘Zo goed?’ Ze zegt: ‘Ja’, en weg was ze.

In het afsluitende kringgesprek draait het niet om de tekeningen, maar om taalstimulering

Het bijschrijfgesprek bouwt voort op wat je al van het kind gehoord hebt tijdens het tekenen. In het geval van Mira begon ik met de constatering dat ze in bed lag. Dat is een duidelijk begin: je bent ergens en daar gebeurt iets of doe je iets. Om een kind chronologisch te leren vertellen, helpt het om bij het doorvragen van moment naar moment te gaan. Laat je daarbij vooral leiden door wat je wilt weten over de ervaring van het kind. Op deze manier werk je in een betekenisvolle context aan een van de complexe taaldenkfuncties: chronologisch ordenen (Damhuis, 2016). Ook als er weinig of geen relatie is tussen de tekening en de ervaring, kan het een interessant gesprek worden. Zelfs een krastekening biedt aanknopingspunten. Net als bij een taaltekening gaat het in een bijschrijfgesprek niet om een mooi, maar om een duidelijk verhaal. Daar hebben de meeste kleuters hulp bij nodig. In een bijschrijfgesprek werkt de leerkracht altijd in de zone van naaste

ontwikkeling: wat een kind op eigen kracht nog niet kan, kan het samen met de leerkracht wel. Een tekst bij een taaltekening is een soort co-productie. Hij wordt in de ik-vorm geschreven, want de inhoud blijft eigendom van het kind. Je volgt zoveel mogelijk de taal van het kind, zij het zonder taalfouten (Van Norden, 2018).

Taaltekeningen voorlezen en bespreken

Het slot van de taalronde, het voorlezen, leidt vaak tot interessante gesprekken.

Jennifers taaltekening staat op het digibord. De bijgeschreven tekst luidt: ‘Ik doe eerst de koude kraan aan en dan de warme. Het is lekker warm onder de douche.’ De kinderen zeggen alles te begrijpen. Ik heb wel een vraag: ‘Wát was eigenlijk warm?’ Volgens Jennifer de kraan. Er ontspint zich een gesprek. De conclusie is dat als je zegt dat de douche lekker warm is, dat je dan eigenlijk het water dat uit de douche komt bedoelt. Hierna vraagt een kind naar Jennifers handdoek. Die blijkt te hangen aan een haakje op de deur. Ik doe een snel rondje waarin elk kind vertelt waar zijn of haar handdoek hangt of ligt. Daarna zoeken we in de klas naar dingen die hangen of liggen of het allebei kunnen.

In het afsluitende kringgesprek draait het niet om de tekeningen, maar om taalstimulering. De taaltekening werkt als anker: je leest hem voor, wijst iets aan, benoemt het en vraagt je hardop iets af. Het is een goede gelegenheid om kinderen ook ervaring op te laten doen met vragen stellen.

De literatuurlijst is te vinden op: www.hjk-online.nl/artikelen

Praten helpt bij het wegnemen van de tekendrempel. Het kind ziet de ervaring steeds concreter voor zich en raakt gemotiveerd om daarover te tekenen

~~~~~
Lucie Visch
(lavisch@freedom.nl)
werkt als freelancer met
onderbouwleerkrachten
aan de kwaliteit van
mondelijke en schriftelijke
taalontwikkeling

Op de hoogte blijven van de ontwikkelingen rondom het jonge kind?

Neem een abonnement op HJK

HJK lezen op tablet en pc

Krijg toegang tot het digitaal archief (>1.000 artikelen)

Krijg korting op het Landelijk congres Jonge kind AOb en HJK

Ontvang 10 x HJK

Voor slechts €79,95 per jaar

Studenten ontvangen 50% korting

Aan de slag! Geef je oren de kost

De toekomst van spel

Meer weten?
Ga naar www.hjk-online.nl
of bel 088 - 22 66 691